

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Можайкіна Олена Станіславівна

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права, адвокат
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

Кононець Олена Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права, адвокат
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

Коляда Семен Вікторович

*секретар судових засідань
Броварський міськрайонний суд Київської області
м. Бровари, Україна*

Наприкінці 2017 року українське господарське процесуальне законодавство зазнало суттєвих змін. Зокрема впроваджено новий правовий інститут – врегулювання спору за участю судді, до якого прикута велика увага вчених-правників, адвокатів та суддів. Ще в Указі Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» було зазначено, що підвищенням ефективності правосуддя та оптимізації повноважень суддів різних юрисдикцій є розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, шляхом практичного впровадження інституту медіації і посередництва [1]. Таким чином, можна стверджувати, що процедура врегулювання спору за участю судді є примирною процедурою, яка має суттєві відмінності від розгляду справи по суті і багатьма вченими ототожнюється із судовою медіацією. При цьому такий вид медіації можна визначити як внутрішню присудову медіацію за моделлю «суддя-медіатор». За переконанням українських вчених такий вид медіації проводиться професійними суддями, які пройшли спеціальне навчання та отримали сертифікат медіатора [2, с. 123]. Зауважимо, що на відміну від такої теоретико-практичної тези у вітчизняному процесуальному

законодавстві відсутня вимога щодо наявності у судді, який проводить врегулювання спору за участю судді спеціальної підготовки у галузі медіації.

Процедура врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі може стати фактом правової дійсності у разі, якщо в законодавстві буде чітко визначено основні принципи (ідеї, засади), на яких має будуватися уся зазначена процедура. Варто звернути увагу, що на даний час у главі 4 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) не визначено принципів, яких потрібно дотримуватися під час проведення врегулювання спору за участю судді. В ч. 3 ст. 203 ЦПК України лише визначено, що на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін [3].

Однак, не дивлячись на відсутність чіткої регламентації принципів в ЦПК України та виходячи з положень глави 4 зазначеного кодексу можна визначити основні принципи врегулювання спору за участю судді, а саме: добровільність, конфіденційність, безсторонність і нейтральність судді, рівність сторін спору, поінформованість сторін спору, власна відповідальність сторін спору.

Одним з головних принципів врегулювання спору за участю судді є *принцип добровільності*. Ч. 1 ст. 201 ЦПК України передбачено, що врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті [3]. Тобто, суддя не має права примушувати сторін спору брати участь у зазначеній процедурі. В одному з вітчизняних досліджень було визначено два види добровільності – зовнішня і внутрішня. Зовнішня добровільність виявляється у тому, що сторона/сторони конфлікту добровільно погодилися взяти участь у медіації, однак відсутнє внутрішнє бажання вирішити відповідний конфлікт. В той же час внутрішня добровільність є позитивною, оскільки передбачає, що сторони конфлікту не лише погодилися на участь у медіації, а й дійсно бажають вирішити проблемну ситуацію [4, с. 56].

Наступним принципом є *конфіденційність*. Ч. 7 ст. 203 ЦПК України визначає, що інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами [3]. Загалом конфіденційність розуміється як нерозголошення певної інформації без згоди тієї особи, яка дану інформацію повідомила. Однак вважаємо, що межі конфіденційності повинна визначити кожна сторона спору самостійно, узгоджувати ці межі

з іншою стороною та доводити до відома суддю, який проводить врегулювання спору за участю судді.

Безсторонність і нейтральність судді. Суддя, який проводить процедуру врегулювання спору не вправі надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, а також надавати оцінку доказів у справі (ч. 6 ст. 203 ЦПК України). Із зазначеної норми випливає, що суддя здійснює організацію даного процесу і при цьому не втручається у спір. Даний принцип відповідає змісту ст. 10 Кодексу суддівської етики, в якому зазначено, що суддя повинен виконувати обов'язки судді безсторонньо і неупереджено та утримуватися від поведінки, будь-яких дій або висловлювань, що можуть призвести до виникнення сумнівів у рівності професійних суддів, народних засідателів та присяжних при здійсненні правосуддя [5].

Рівність сторін спору. Даний принцип у процедурі врегулювання спору за участю судді означає надання сторонам спору однакових можливостей висловлювати свої пропозиції щодо шляхів вирішення спору, визначати перебіг проведення зустрічей, оцінювати запропоновані варіанти вирішення спору, а також зміст мирової угоди. Крім того, даний принцип передбачає надання сторонам однакових можливостей у проведенні закритих нарад, які регламентовані ст. 203 ЦПК України. Принцип рівності також визначений й у Бангалорських принципах поведінки суддів, в яких окреслено, що забезпечення рівного ставлення до всіх сторін судового засідання має першочергове значення для належного виконання суддею своїх обов'язків. При виконанні своїх судових обов'язків суддя не повинен словами чи поведінкою демонструвати прихильність чи упередженість до будь-якої особи чи групи осіб, керуючись причинами, що не стосуються справи [5].

Ще одним важливим принципом процедури врегулювання спору за участю судді є *поінформованість сторін спору*. Даний принцип знайшов своє відображення у ч.ч. 4, 5 ст. 203 ЦПК України і полягає у тому, що сторони мають бути поінформовані про підстави і предмет спору, підстави заперечень, а також про судову практику в аналогічних справах. Знання та усвідомлення зазначеної інформації, а також інформації щодо можливих правових наслідків, розуміння істинних інтересів іншої сторони спору сприяють пошуку ефективних та взаємоприйнятних шляхів його вирішення.

Принцип *власної відповідальності сторін спору* означає, що досягнення згоди щодо можливих варіантів вирішення спору відбувається між самими сторонами. Суддя, який проводить процедуру врегулювання спору, не приймає такі рішення самостійно, що відрізняє дану процедуру від розгляду справи по суті за цивільним процесуальним законодавством. Зокрема у ч. 4 ст. 203 ЦПК зазначено,

що суддя пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору [3].

Дотримання зазначених вище принципів сприяє створенню доброзичливої атмосфери, зняттю емоційної напруги, що у комплексі може допомогти сторонам спору порозумітися та знайти мирні шляхи врегулювання спору. Дотримання і слідування принципам дасть можливість судді провести процедуру врегулювання спору ефективно.

Підводячи підсумки варто зазначити, що принципи врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі є запорукою ефективного вирішення спору, а тому є нагальна потреба у їхньому правовому регулюванні.

Література:

1. Указ Президента України «Про Стратегію реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

2. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

4. Можайкіна О. С. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 55–58.

5. Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013 р. URL: [https://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki\(1\).pdf](https://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki(1).pdf).

6. Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006 р. № 2006/23. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_j67